

20. Yunus Emre ve Konfüçyüs'te Sevgi, Gönül ve 仁 (ren): Türk-İslam tasavvufu ile Çin Ru Geleneği Üzerine Karşılaştırılmal Bir Metin Çözümlemesi ¹

Cihat AKBAŐ ²

APA: Akbaş, C. (2026). Yunus Emre ve Konfüçyüs'te Sevgi, Gönül ve 仁 (ren): Türk-İslam tasavvufu ile Çin Ru Geleneği Üzerine Karşılaştırılmal Bir Metin Çözümlemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (52), 357-367. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.20962631>

Öz

Bu makale, Yunus Emre şiirlerinde belirginleşen sevgi ve gönül merkezli ahlak anlayışı ile Konfüçyüs'ün Lunyu / Konuşmalar metninde merkezi konumda bulunan 仁 (ren) kavramını karşılaştırılmal biçimde incelemektedir. Çalışmanın temel iddiası, Yunus Emre'deki sevgi ile Konfüçyüsçü 仁 arasında doğrudan bir kavramsal eşdeğerlik kurulamayacağı; buna karşılık iki düşünce geleneğinin insanı başkasıyla ilişkisi içinde ahlaki bir varlık olarak konumlandırması bakımından verimli biçimde karşılaştırılabileceğidir. Bu nedenle makale, Batı merkezli genel benevolence veya human love çevirilerini esas almak yerine, Türkçe Yunus Emre literatürü ile Türkiye'deki Çin felsefi çalışmaları ve Çince Konuşmalar yorumlarını öncelikli kaynak zemini olarak kullanmaktadır. Yöntem bakımından çalışma, nitel karşılaştırılmal metin çözümlemesine dayanmakta; Yunus Emre tarafında sevgi, gönül, aşk ve yaratılmış kavramlarını, Konfüçyüs tarafında ise 仁, 礼, 孝悌, 忠恕 ve 君子 kavramlarını incelemektedir. Bulgular, Yunus Emre'de sevginin Tanrı, insan ve yaratılmışlar arasında ontolojik ve tasavvufi bir birlik ilkesi olarak işlediğini; Konfüçyüs'te 仁'in ise sevgi boyutunu içermekle birlikte ritüel uygunluk, özdenetim, ailevi sorumluluk ve toplumsal düzenle birlikte anlaşılması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, 仁'i yalnız insan sevgisi veya iyilikseverlik olarak karşılamanın kavramın tarihsel ve ilişkisel derinliğini daralttığını; Yunus Emre'deki sevginin de yalnız duygusal bir hoşgörü söylemine indirgenemeyeceğini savunmaktadır. Makale, bu karşılaştırmayı Türkiye ve Çin merkezli kaynakların sağladığı kavramsal duyarlılık üzerinden yürütmektedir. Böylece çalışma, iki geleneği benzerleştirmeden karşılaştıran bağlamsal bir okuma önermektedir.

Anahtar kelimeler: Yunus Emre, Konfüçyüs, 仁, gönül, karşılaştırılmal felsefe

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin /iThenticate Oran: %2

Etik Őikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 23.04.2024-**Kabul Tarihi:** 27.06.2026-**Yayın Tarihi:**

28.06.2026; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.20962631>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Çince Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı /Assistant Prof., Social Sciences University of Ankara, Faculty of Foreign Languages, Department of Chinese Translation and Interpreting (Ankara, Türkiye), **e-posta:** cihatakbas235@gmail.com **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-2071-7506> **ROR ID:** <https://ror.org/025y36b60> **ISNI:** 0000 0004 4657 080X

Love, Heart and 仁 (ren) in Yunus Emre and Confucius: A Comparative Textual Analysis of Turkish-Islamic Sufism and the Chinese Ru Tradition³

Abstract

This article comparatively examines the heart-centered ethics of love in Yunus Emre's poetry and the Confucian concept of 仁 (ren), which occupies a central place in the Lunyu / Analects. Its main argument is that Yunus Emre's notion of love and the Confucian idea of ren should not be treated as direct conceptual equivalents; nevertheless, they can be fruitfully compared because both traditions understand the human being as an ethical subject formed through relations with others. Accordingly, the article does not rely primarily on Western renderings such as benevolence or human love, but gives priority to Turkish scholarship on Yunus Emre, Turkish studies on Chinese philosophy and Chinese commentarial literature on the Analects. Methodologically, the study employs qualitative comparative textual analysis. On the Yunus Emre side, it focuses on the concepts of love, heart, divine love and creation; on the Confucian side, it examines 仁, 礼, 孝悌, 忠恕 and 君子. The findings show that love in Yunus Emre functions as an ontological and Sufi principle of unity between God, the human being and creation, whereas ren in Confucius includes the dimension of loving others but must also be understood together with ritual propriety, self-cultivation, familial responsibility and social order. The article therefore proposes a contextual comparison that neither collapses the two traditions into sameness nor separates them into incomparable cultural worlds.

Keywords: Yunus Emre, Confucius, 仁, heart, comparative philosophy

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.
Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.
Funding: No external funding was used to support this research.
Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.
Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography
Similarity Report: Received – Turnitin / iThenticate Rate: %2
Ethics Complaint: editor@rumelide.com
Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 23.04.2024-**Acceptance Date:** 27.06.2026-**Publication Date:** 28.06.2026; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.20962631>
Peer Review: Two External Referees / Double Blind

1. Giriş

Yunus Emre ile Konfüçyüs'ü aynı araştırma çerçevesinde ele almak, yalnız iki büyük ismi karşılaştırmak anlamına gelmez; aynı zamanda Türk-İslam tasavvuf geleneği ile Çin Ru / Konfüçyüsçü düşünce geleneği arasında kavramsal çeviri yapmanın güçlüklerini de görünür kılar. Yunus Emre, XIII. yüzyıl Anadolu'sunda tasavvufi şiirin en güçlü temsilcilerinden biri olarak sevgi, gönül, aşk ve yaratılmışa yönelik kavramlarını sade fakat derin bir şiir dili içinde işlemiştir. Konfüçyüs ise İlkbahar-Sonbahar döneminin siyasal ve ahlaki dağımlıklığı içinde, insanın kendisini başkalarıyla kurduğu ilişkilerde yetkinleştirmesini amaçlayan bir ahlak ve eğitim anlayışı geliştirmiştir.

Bu karşılaştırmanın akademik değeri, iki düşünürü birbirine benzetmekte değil, onların insanı ahlaki bir varlık olarak nasıl kurduklarını kendi dil ve kültürleri içinde anlamakta yatar. Bazı karşılaştırılmal okumalarda görülen "Yunus Emre'de insan sevgisi" ile "Konfüçyüs'te 仁爱 / ren'ai" arasında doğrudan eşitlik kurma eğilimi, her iki geleneğin kavram dokusunu zayıflatma riski taşır. Çünkü Yunus Emre'de sevgi, yalnız insanlar arası olumlu duygu değil; gönülün arınması, benliğin aşılması, yaratılmışa Yaratıcı'dan ötürü yönelme ve varlıkla birlik bilincidir. Konfüçyüs'te 仁 ise sevgi unsurunu içermekle birlikte, sadece "insan sevgisi" ya da "iyilikseverlik" diye çevrildiğinde eksik kalır; bu kavram ailevi yakınlık, ritüel uygunluk, görev bilinci, özdenetim ve başkasını kendi insanlaşma sürecinin parçası olarak görme yönlerini içerir.

Bu nedenle çalışmanın temel araştırma sorusu şöyledir: Yunus Emre'nin gönül ve sevgi merkezli ahlak anlayışı ile Konfüçyüs'ün 仁 merkezli ilişkisel ahlak anlayışı hangi noktalarda karşılaştırılabilir, hangi noktalarda birbirinden ayrılır? Bu soruya cevap aranırken üç alt soru izlenmiştir: Birincisi, Yunus Emre'de sevgi ve gönül kavramları hangi ahlaki işlevleri üstlenir? İkincisi, Konfüçyüs'te 仁 kavramı sevgiyle nasıl ilişkilidir ve neden sevgiye indirgenemez? Üçüncüsü, Türkçe ve Çince literatürün kavramsal uyarıları dikkate alındığında iki gelenek arasında nasıl daha sağlıklı bir karşılaştırma kurulabilir?

Makale bu sorular doğrultusunda düzenlenmiştir. Girişten sonra literatür bölümü Türkçe ve Çince kaynaklar temelinde verilmiş, yöntem ve veri seti açık biçimde belirtilmiş, ardından Yunus Emre ve Konfüçyüs ayrı bağlımlarda incelenmiş, son bölümde ise karşılaştırılmal çözümleme yapılmıştır. Bu yapı, karşılaştırmanın veri setini, yöntemini ve tartışma sınırlarını açık biçimde görünür kılar.

2. Literatürün yeniden konumlandırılması: Türkçe ve Çince kaynakların önceliği

2.1. Türkiye'de Yunus Emre literatürü ve gönül merkezli okuma

Yunus Emre araştırmalarında Türkiye'de oluşan birikim, bu çalışmanın ilk ana dayanağıdır. Mustafa Tatcı'nın Yunus Emre Divanı ve külliyatına yönelik tenkitli metin çalışmaları, Yunus şiirlerinin metin temelinde değerlendirilmesi açasından vazgeçilmezdir. Tatcı'nın TDV İslam Ansiklopedisi'ndeki "Yunus Emre" maddesi de Yunus'un tarihsel şahsiyeti, eserleri, şiir dilindeki tasavvufi arka plan ve metin sorunları bakımından önemli bir başvuru noktasıdır. Abdülbaki Gölpınarlı'nın Yunus Emre: Hayatı ve Bütün Şiirleri adlı neşri ise Yunus'un şiirlerini hayatı ve tasavvufi çevresiyle birlikte yorumlayan klasik Türkçe kaynaklardan biridir. (Tatcı, 2008, 2013; Gölpınarlı, 2006).

Bu literatürde Yunus Emre'nin ahlak anlayışı genellikle sevgi, gönül, aşk, yaratılmış, hoşgörü, birlik ve benlikten geçiş temaları etrafında açıklanır. Ancak "sevgi" kelimesi tek başına Yunus'un şiirsel ve

tasavvufi dünyasını karşılamaz. Yunus'ta sevgi, modern duygusal bir kategori olmaktan ziyade varlık, insan ve Tanrı arasında kurulan ilişkisel bir açıklık hâlidir. Gönül ise bu açıklığın merkezidir. Dolayısıyla Yunus Emre'yi Konfüçyüs ile karşılaştırırken yalnız "insan sevgisi" başlığından hareket etmek, Yunus'un şiirinde sevginin metafizik, ahlaki ve toplumsal katmanlarını yeterince görünür kılmaz. (Tatçı, 2008; Gölpınarlı, 2006).

2.2. Türkiye'de Konfüçyüs ve Çin felsefesi çalışmaları

Konfüçyüs konusunda Türkiye'deki literatürün dikkate alınması, çalışmanın kavramsal doğruluğu açısından zorunludur. Giray Fidan'ın Yang Bojun açıklamalarını esas alan Konuşmalar çevirisi, Türkçe okur için Konfüçyüs'ün ana metnine doğrudan erişim sağlayan önemli bir kaynaktır. Bu çeviri, 仁, 礼, 孝, 忠, 恕 gibi kavramların Türkçede nasıl karşılanacağı konusunda sadece dilsel değil, kavramsal bir dikkat de gerektirir. Bu makalede Konuşmalar çevirisi, Çince metinle birlikte kullanılmış; Türkçe karşılıkların anlamı Çince bağlamdan koparılmadan değerlendirilmiştir. (Konfüçyüs, 2021; Yang, 2017).

Doç. Dr. İlknur Sertdemir'in çalışmaları, Türkiye'de Çin felsefesinin insan, ahlak ve toplumsal ilişki boyutlarını tartışması bakımından doğrudan ilgilidir. Sertdemir'in Çin düşünce geleneğinde insan doğası ve ahlaki davranış yöntemleri üzerine çalışması, Çin felsefesinde insanın yalnız bireysel iç dünya üzerinden değil, kozmolojik, toplumsal ve siyasal bağlamlarla birlikte düşünüldüğünü gösterir. Yine Sertdemir'in Mevlana ile Konfüçyüs öğretilerinde sevgi ve ahlak ilişkisini ele alan makalesi, İslam tasavvufu ile Konfüçyüsçü ahlak arasında karşılaştırma yaparken kavramların aynılaştırılmaması gerektiği konusunda bu çalışmaya yönetsel bir zemin sağlar. Konfüçyüs öğretisinde nepotizm sorununu tartıştığı çalışması ise 仁, aile, liyakat ve siyasal ahlak arasındaki gerilimin yalnız olumlu bir "sevgi" söylemiyle çözülemeyeceğini göstermesi bakımından önemlidir. (Sertdemir, 2021a, 2021b, 2022).

Barış Sür'ün Konfüçyanizmin temel değerleri üzerine çalışması da Türkçe literatürde Konfüçyüsçü ahlaki kamu yönetimi ve toplumsal düzen boyutuyla ele alması bakımından dikkate alınmıştır. Bu kaynaklar, makalenin Konfüçyüs yorumunu Batı dillerindeki genel ikincil literatüre yaslamak yerine Türkiye'deki Sinoloji, felsefe ve kamu yönetimi tartışmalarıyla ilişkilendirmesine imkân vermektedir. (Sür, 2022).

2.3. Çince literatürde 仁 kavramı: filolojik, tarihsel ve çağdaş yorumlar

Çince literatür, 仁 kavramının Türkçeye aktarılmasında belirleyici önemdedir. Yang Bojun'un 论语译注 adlı açıklamalı neşri, Konuşmalar'ın çağdaş Çinceye aktarımı ve filolojik notları bakımından en güvenilir modern başvuru kaynaklarından biridir. Yang'ın yorumları, 仁'in metin içinde kimi zaman 爱人 (insanları sevmek), kimi zaman 克己复礼 (kendini aşarak / dizginleyerek ritüel uygunluğa dönmek), kimi zaman da 忠恕 (sadakat ve karşılıklılık) bağlamında açıldığını gösterir. Bu çeşitlilik, 仁'in tek karşılıklı bir sözlük maddesiyle tüketilemeyeceğini ortaya koyar. (Yang, 2017).

Qian Mu'nun 论语新解 adlı çalışması, Konuşmalar'ı yalnız kelime çözümlemesi düzeyinde değil, Çin tarihsel düşünce geleneği içinde yorumlama çabasıyla önemlidir. Qian Mu, Konfüçyüs'ü toplumsal ilişkileri ve tarihsel sürekliliği yeniden kuran bir ahlak öğretmeni olarak okur. Li Zehou'nun 论语今读 adlı eseri ise Konfüçyüsçü düşüncede ritüel, duygu ve pratik akıl arasındaki ilişkiyi çağdaş Çin düşüncesi

açısından yeniden ele alır. Chen Lai'nin 仁学本体论 adlı çalışması ise 仁 kavramını yalnız kişiler arası ahlak değil, "ilişkisel birlik" ve "birlikte varoluş" çerçevesinde düşünmeyi önerir. Böylece Çince literatür, 仁'i basitçe "sevgi" değil; insanın kendisini ilişkiler ağında kurmasını sağlayan kurucu bir ahlaki kategori olarak görme imkânı sağlar. (Qian, 2011; Li, 2008; Chen, 2014).

3. Kavramsal çerçeve ve yöntem

3.1. Kavramsal eşitleme yerine kavramsal karşılaştırma

Karşılaştırılmal felsefe çalışmalarında en büyük risklerden biri, farklı geleneklerdeki kavramları yüzeysel benzerlikler üzerinden eşitlemektir. Bu çalışmada "sevgi", "gönül", "aşk", "仁", "礼" ve "恕" kavramları birbirinin doğrudan karşılağı olarak değil, kendi düşünce sistemleri içinde işleyen kavram düğümleri olarak ele alınmaktadır. Yunus Emre'de sevgi, gönül ve aşk birbirini tamamlayan bir tasavvufi anlam ağı oluşturur. Konfüçyüs'te ise 仁, 礼, 孝悌, 忠恕 ve 君子 ideali birlikte değerlendirilmeden anlaşılamaz.

Bu nedenle çalışma, kavramsal eşdeğerlik iddiası kurmaz; daha sınırlı bir karşılaştırma önerir. Yunus Emre ve Konfüçyüs, insanı başkasıyla kurduğu ilişki içinde değerlendirdikleri için karşılaştırılabilir. Ancak Yunus Emre'nin sevgi anlayışı, ilahi aşk ve varlık birliği ufkuna açılırken; Konfüçyüs'ün 仁 anlayışı, aileden yönetime uzanan ritüel ve toplumsal ilişkiler içinde işler. Bu ayrım, çalışmanın ana eksenidir.

3.2. Veri seti

Yunus Emre tarafında veri seti, Tatcı'nın Yunus Emre Divanı: Tenkitli Metin çalışması ile Gölpinarlı'nın Yunus Emre: Hayatı ve Bütün Şiirleri neşrinde yer alan; gönül, sevgi, aşk, yaratılmış, benlikten geçiş, birlik ve toplumsal kapsayıcılık temalarını açık biçimde taşıyan şiirlerden oluşmaktadır. Bu şiirler, Yunus'un bütün poetikasını tüketmek amacıyla değil, çalışma sorusuyla doğrudan ilişkili kavram alanlarını temsil etmek amacıyla sečilmiřtir. (Tatcı, 2008; Gölpinarlı, 2006).

Konfüçyüs tarafında temel veri seti, Lunyu / Konuşmalar metninin 仁, 礼, 孝悌, 忠恕 ve 君子 kavramlarının geçtiği bölümleridir. Özellikle 1.2, 1.6, 4.15, 6.30, 12.1, 12.22 ve 15.24 pasajları üzerinde durulmuştur. Çince metin için Yang Bojun'un açıklamal neşri, Türkçe karşılık için Giray Fidan'ın Konuşmalar çevirisi esas alınmıştır. Qian Mu, Li Zehou ve Chen Lai'nin yorumları, Çince düşünce geleneği içindeki yorum katmanını güçlendirmek için kullanılmıştır. (Konfüçyüs, 2021; Yang, 2017; Qian, 2011; Li, 2008; Chen, 2014).

3.3. Yöntem

Çalışma nitel karşılaştırılmal metin çözümlemesi yöntemini kullanmaktadır. Yöntem üç aşamadan oluşur. İlk aşamada her iki gelenekteki anahtar kavramlar kendi bağlamalarında çözümlenmiştir. İkinci aşamada bu kavramların ahlaki işlevleri belirlenmiştir: Yunus Emre'de gönül kırmamak, yaratılmışa yönelmek ve benliği aşmak; Konfüçyüs'te özdenetim, ritüel uygunluk, aileden topluma genişleyen sorumluluk ve karşılıklılık. Üçüncü aşamada ise iki gelenek benzerlik, fark ve tercüme riski başlıkları altında karşılaştırılmıştır.

Tablo 1. Çalışmanın veri seti ve çözümleme odağı

Gelenek	Birincil metin/veri	Ana kavramlar	Çözümleme odağı
Türk-İslam tasavvufu	Yunus Emre şiirleri; Tatcı ve Gölpınarlı neşirleri	sevgi, gönül, aşk, yaratılmış, benlikten geçiş	Sevginin ontolojik, şiirsel ve ahlaki işlevi
Çin Ru / Konfüçyüsçü gelenek	Lunyu / Konuşmalar; Fidan çevirisi ve Yang Bojun açıklamalı neşri	仁, 礼, 孝悌, 忠恕, 君子	Ren'in sevgiye indirgenemeyen ilişkisel ahlak yapısı
Karşılaştırmalı alan	Türkçe ve Çince ikincil literatür	gönül ahlakı, ilişkisel insanlaşma, ritüel düzen	Benzer ahlaki soru, farklı kavramsal mantık

4. Yunus Emre'de sevgi: gönül, yaratılmış ve ahlaki dönüşüm

Yunus Emre'de sevgi, insanın yalnız başka bir insana duyduğu yakınlık değildir; varlıkla, Tanrı'yla ve kendi iç dünyasıyla kurduğu ilişkinin dönüştürücü ilkesidir. Yunus'un şiirlerinde "gönül" kavramı bu dönüşümün merkezinde yer alır. Gönül, modern anlamda sadece duygu alanı değil; hakikatin idrak edildiği, insanın ahlaki sorumluluğunu hissettiği ve yaratılmışla ilişkisinin yeniden kurulduğu manevi merkezdir. Bu nedenle Yunus'un şiirlerinde gönül kırmak, sıradan bir sosyal kabalık değil; insanın hakikatle bağımlı zedeleyen ahlaki bir eksikliklerdir. (Tatcı, 2008; Gölpınarlı, 2006).

Yunus Emre'nin "Ben gelmedim dava için / Benim işim sevi için" biçiminde bilinen söyleyişi, onun sevgi anlayışını toplumsal gerilimi aşan bir ilke olarak kurduğunu gösterir. Buradaki "sevi", basit bir duygulanım değil, varoluşsal bir tercihtir. Dava, çekişme ve üstünlük iddiası yerine sevgi, insanı hem kendisiyle hem başkasıyla barıştıran bir yol olarak belirir. Bu yönüyle Yunus'un sevgi anlayışı, Anadolu'nun siyasal dağınıklık ve toplumsal kırılmalar yaşadığı bir dönemde, insanları ortak bir manevi dil etrafında buluşturan etik bir işlev üstlenmiştir. (Tatcı, 2008; Gölpınarlı, 2006).

Yunus'un "Yaratılanı hoş gör / Yaratandan ötürü" şeklinde yaygın biçimde aktarılan söylemi, çalışmanın merkezindeki "insana yönelme" fikrini açıklar. Burada insan, toplumsal statüsü, dini kimliği, dili veya topluluğu nedeniyle değil, yaratılmış olması bakımından değer taşır. Sevginin kaynağı insanın kendinde bağımsız bir üstünlük değil, yaratılmışlık ortaklığıdır. Bu nedenle Yunus Emre'de sevgi, bireyler arası duygu olmanın ötesinde, yaratılmışların ortak kökenine dayanan ontolojik bir saygı biçimidir. (Tatcı, 2008).

Yunus'ta sevgi ile ahlak arasındaki ilişki, gönül kırmama ilkesinde somutlaşır. Gönül, yalnız bireysel iç dünya değil, Tanrı'nın insanda tecelli ettiği yer olarak düşünüldüğünde, gönlü incitmek Tanrı'ya yönelişin de zedelenmesi anlamına gelir. Böylece Yunus Emre'de ahlak, dışsal bir kural listesi olmaktan çok, sevgiyle arınmış gönlün davranışa yansımalarıdır. Bu nokta, Konfüçyüs'teki 礼 kavramıyla karşılaştırıldığında dikkat çekici bir fark ortaya çıkarır: Yunus'ta doğru davranış gönlüden taşar; Konfüçyüs'te ise doğru davranış ritüel uygunluk, özdenetim ve ilişkisel sorumluluk içinde öğrenilir. (Tatcı, 2008; Gölpınarlı, 2006).

Yunus Emre'nin sevgi anlayışının ikinci önemli yönü kapsayıcılıktır. "Yetmiş iki millet" söylemiyle anılan şiirsel evren, insanları din, topluluk veya kimlik farkları üzerinden dışlamayan bir bakış geliştirmeye çalışır. Ancak bu kapsayıcılık modern liberal bireycilik anlamında soyut eşitlik değildir. Yunus'un kapsayıcılığı tasavvufi birliğe, yani yaratılmışların aynı hakikat ufkunda görülmesine dayanır.

Bu nedenle Yunus'un insan sevgisi, "herkesi aynı biçimde sevmek" gibi psikolojik bir iddia değil, varlığa aynı ilahi kaynak açasından bakmayı mümkün kılan manevi bir tutumdur. (Tatcı, 2008; Tatcı, 2013).

Bu çerçevede Yunus Emre'de sevgi, üç düzeyde işler: Birincisi, insanın Tanrı'ya yönelişini ifade eden aşk düzeyi; ikincisi, insanın kendi benliğini ve nefsini aşmasını sağlayan içsel dönüşüm düzeyi; üçüncüsü, başkalarıyla ilişkide merhamet, alçakgönüllülük, gönül kırmama ve kapsayıcılık olarak görünür hâle gelen toplumsal ahlak düzeyi. Bu üç düzey birlikte düşünüldüğünde Yunus Emre'nin sevgisi, yalnız etik değil aynı zamanda ontolojik ve poetik bir kategoridir. (Tatcı, 2008; Tatcı, 2013).

5. Konfüçyüs'te 仁 (ren): sevgiye indirgenemeyen ilişkisel insanlaşma

Konfüçyüs düşüncesinde 仁, en merkezi fakat en zor çevrilen kavramlardan biridir. Türkçede kimi zaman "insanlık", "insancılık", "iyilikseverlik", "erdem" veya "merhamet" gibi karşılıklarla açıklansa da bu karşılıkların hiçbirisi kavramın bütün anlam alanını tek başına karşılamaz. 仁, insanın ahlaki bakımdan insanlaşmasını, bunu da başkalarıyla kurduğu ilişkiler içinde gerçekleştirmesini ifade eder. Bu yönüyle 仁, Yunus Emre'deki sevgiyle karşılaştırılabilir; fakat onunla özdeşleştirilemez. (Konfüçyüs, 2021; Yang, 2017).

Konuşmalar 12.22'de Fan Chi'nin 仁'i sorması üzerine verilen "爱人" cevabı, ren'in sevgi boyutunu açık biçimde gösterir. Ancak burada 爱人 ifadesi, modern anlamda duygusal bir sevgi veya sınırsız bir insan sevgisi olarak okunmamalıdır. Yang Bojun'un açıklamaları ve Fidan'ın çevirisi birlikte düşünüldüğünde, bu cevap ren'in başkasına yönelen ahlaki ilgi boyutunu vurgular. İnsanları sevmek, Konfüçyüsçü bağlamda insanlara uygun biçimde davranmak, onları ahlaki bir ilişkinin muhatabı olarak kabul etmek ve kendi insanlaşmasını başkalarının varlığıyla birlikte düşünmek anlamına gelir. (Konfüçyüs, 2021; Yang, 2017).

12.1'de Yan Yuan'ın 仁'i sorması üzerine Konfüçyüs'ün verdiği "克己复礼为仁" cevabı, ren'in yalnız sevgi olmadığını daha açık gösterir. Bu ifade, kişinin kendini dizginleyerek / aşarak 礼'ye dönmesini 仁 olarak tanımlar. 礼 çoğu zaman "ritüel" diye çevrilse de yalnız tören anlamına gelmez; toplumsal ilişkilerde uygun davranışı, ölçüyü, saygıyı, rol bilincini ve ahlaki düzeni ifade eder. Bu nedenle ren, içsel iyi niyetin dışa vurumu olmakla birlikte, ancak li içinde biçim kazanır. Sevgi, uygun davranışla desteklenmediğinde Konfüçyüsçü anlamda tam bir ahlaki yetkinliğe dönüşmez. (Konfüçyüs, 2021; Yang, 2017).

仁'in ailevi temeli 1.2'de belirginleşir. Burada 孝 (anne-babaya saygı) ve 悌 (büyüklere ve kardeş ilişkilerine uygun davranış), 仁'in kökü olarak görülür. Bu ifade, Konfüçyüsçü ahlakın evrensel sevgi fikriyle başlamadığını; aile ilişkilerinde öğrenilen sorumluluk, saygı ve yakınlık üzerinden genişlediğini gösterir. Bu nedenle Konfüçyüs'te sevgi farklılaşmış ve derecelenmiş bir sevgidir. İnsan önce en yakın ilişkilerinde ahlaki olmayı öğrenir; ardından bu tutum toplum ve yönetim alanına genişler. (Konfüçyüs, 2021; Yang, 2017; Qian, 2011).

仁'in başka bir boyutu 忠恕 çizgisinde ortaya çıkar. 4.15'te Konfüçyüs'ün yolunun 忠 ve 恕 ile açıklanması, 15.24'te ise "己所不欲, 勿施于人" yani kişinin kendisi için istemediğini başkasına yapmaması ilkesi, ren'in karşılıklılık boyutunu gösterir. 6.30'daki "己欲立而立人, 己欲达而达人" ifadesi de insanın kendi gelişimini başkasının gelişiminden ayrı düşünmemesi gerektiğini belirtir. Bu

pasajlar, ren'in yalnız üstten alta doğru şefkat değil; başkasını kendilik projesinin parçası olarak görme bilinci olduğunu gösterir. (Konfüçyüs, 2021; Yang, 2017).

Konfüçyüsçü 仁'in siyasal boyutu da önemlidir. Konfüçyüs için iyi yönetim, yalnız yasa ve ceza düzeniyle değil, yöneticinin ahlaki örnekliğiyle kurulabilir. Bu nedenle 仁, bireysel ahlakla sınırlı kalmaz; aileden devlete uzanan bir düzen fikrinin temelinde yer alır. Ancak bu düzen modern anlamda eşit bireyler toplumundan çok, görevlerin ve rollerin doğru yerine getirildiği hiyerarşik bir uyum fikrine dayanır. Sertdemir'in nepotizm tartışması bu noktada önem kazanır: Aile temelli yakınlık ile kamusal ahlak arasındaki gerilim, Konfüçyüsçü düşüncede basitçe "sevgi" kavramıyla çözülemeyen karmaşık bir meseledir. (Sertdemir, 2022; Sür, 2022).

Bu nedenle 仁'i "insan sevgisi" şeklinde çevirmek yalnız kısmi bir açıklamadır. Ren, sevgiyi içerir; fakat sevgiyle sınırlı değildir. Ren'in içinde ailevi sorumluluk, ritüel uygunluk, özdenetim, karşılıklılık, ahlaki eğitim ve toplumsal düzen boyutları birlikte bulunur. Dolayısıyla Yunus Emre ile Konfüçyüs karşılaştırmasında "sevgi" ortak bir başlangıç noktası olabilir; fakat 仁'in kavramsal bütünlüğü mutlaka korunmalıdır. (Yang, 2017; Chen, 2014).

6. Karşılaştırmalı çözümleme: ortak ahlaki soru, farklı kavramsal mantık

Yunus Emre ile Konfüçyüs arasında ilk ortak nokta, insanın ahlaki değerinin başkasıyla kurduğu ilişkide açığa çıkmasıdır. Yunus Emre'de insan, gönül üzerinden yaratılmışa yönelir; Konfüçyüs'te kişi, 仁'i aileden topluma uzanan ilişkiler içinde öğrenir. Her iki düşünür de ahlaki soyut ve yalnız bireysel bir iç erdem olarak değil, davranışa yansıyan bir insan olma biçimi olarak ele alır. Bu yönüyle iki düşünür, farklı diller ve metafizik ufuklar içinde, "insan nasıl insan olur?" sorusuna cevap verir.

İkinci ortak nokta, ahlaki dönüşümün eğitim ve terbiye gerektirmesidir. Yunus Emre'de bu terbiye, tasavvufi anlamda nefsin aşılması, gönlün arınması ve aşkın insanı dönüştürmesiyle gerçekleşir. Konfüçyüs'te ise eğitim, öğrenme, özdenetim, ritüel pratik ve örnek kişilik olan 君子 idealine yaklaşma yoluyla işler. Her iki gelenekte de insan hazır bir ahlaki varlık değil, dönüşmesi gereken bir varlıktır.

Buna karşılık iki düşünürün kavramsal mantığı belirgin biçimde farklıdır. Yunus Emre'de sevgi, Tanrı, varlık ve insan arasında ontolojik bir bağıdır. Sevgi, yaratılmışların ortak kaynağını fark ettirir; gönül de bu fark edişin merkezidir. Konfüçyüs'te ise 仁, aşkın bir Tanrı sevgisine değil, bu dünyadaki ilişkilerin doğru kurulmasına dayanır. Ren, insanın ailesi, dostları, yöneticisi, toplum ve kendisiyle kurduğu ilişkilerde ahlaki uygunluğu gerçekleştirir.

Üçüncü fark, sevginin kapsam ve örgütlenme biçiminde görülür. Yunus Emre'de sevgi, tasavvufi perspektif nedeniyle sınır aşan bir yönelim kazanır. "Yetmiş iki millet" söyleminde görüldüğü üzere insan, kimlik ve topluluk farklarının ötesinde yaratılmışlık ortaklığı içinde kavranır. Konfüçyüs'te ise sevgi derecelidir; aileden başlar, ritüel ve görev ilişkileri içinde genişler. Bu derecelilik, Konfüçyüsçü ahlakın zayıflığı değil, kendi iç mantığıdır. Çünkü Çin Ru geleneğinde ahlaki evrensellik, soyut bireyler arasında değil, doğru kurulmuş ilişkiler ağı içinde düşünülür.

Dördüncü fark, dil ve anlatım biçimindedir. Yunus Emre şiir diliyle konuşur. Onun ahlaki öğretisi metafor, ritim, tekrar, imge ve gönül dili içinde belirir. Konfüçyüs ise kısa diyaloglar, örnek olaylar ve özlü ifadelerle konuşur. Yunus'un dili kalbe ve varlık sezgisine seslenirken, Konfüçyüs'ün dili davranışa,

eğitime ve ilişki düzenine yönelir. Bu nedenle Yunus Emre'nin sevgi öğretisi poetik-tasavvufi; Konfüçyüs'ün 仁 öğretisi ise pedagojik-ritüel bir karakter taşır.

Beşinci fark, toplumsal düzene bakışta ortaya çıkar. Yunus Emre'de toplumsal barışın kaynağı gönül yapmak, kimseyi hor görmemek ve yaratılmışa aynı hakikat ufkundan bakmaktır. Konfüçyüs'te toplumsal uyumun kaynağı ise her bireyin ilişkisel konumunu bilmesi, ritüel uygunluğu gözetmesi, ailevi ve siyasal sorumluluklarını yerine getirmesidir. Bu iki modelin ortak noktası, ahlaki toplumsal barışın temeli görmeleridir; farklı noktası ise barışın kaynağını biri aşk ve gönül merkezli birlikte, diğeri ritüel ve görev merkezli düzende bulur.

Tablo 2. Yunus Emre ve Konfüçyüs'te temel kavramların karşılaştırılması

Karşılaştırma eksenini	Yunus Emre	Konfüçyüs	Yorum
Ana kavram	sevgi, gönül, aşk	仁, 礼, 忠恕	Kavramlar eşdeğer değil; işlevsel olarak karşılaştırılabilir.
Ahlaki merkez	Gönülün arınması ve yaratılmışa yöneliş	İlişkilerde insanlaşma ve ritüel uygunluk	Yunus'ta içsel/tasavvufi; Konfüçyüs'te ilişkisel/ritüel vurgu baskındır.
Sevginin kapsamı	Kapsayıcı ve yaratılmışlık ortaklığına dayalı	Aileden topluma genişleyen dereceli ilgi	Yunus sınır aşan sevgi; Konfüçyüs farklılaşmış sevgi modeli sunar.
Dönüşüm yolu	Nefsi aşma, aşk, gönül terbiyesi	Özdenetim, öğrenme, 礼, 君子 ideali	Her ikisinde de insan ahlaki eğitimle olgunlaşır.
Toplumsal hedef	Gönül yapmak, birlik, hoşgörü	Uyum, düzen, görev, örnek yönetim	Toplumsal ahlak iki gelenekte farklı araçlarla kurulur.

7. Tartışma: Türk ve Çin perspektiflerinden karşılaştırmalı okuma

Bu çalışmanın temel tercihi, karşılaştırmayı Batı merkezli genel "benevolence / human love" literatürü üzerinden değil, Türkçe ve Çince kaynaklar üzerinden kurmaktır. Batı dillerindeki çeviriler, 仁 kavramının İngilizce karşılıklarını tartışmak bakımından yararlı olabilir; ancak Yunus Emre ile Konfüçyüs'ü Türkçe bir akademik makalede karşılaştırırken asıl ihtiyaç, Türkiye'deki Yunus Emre ve Çin felsefesi literatürünü, ayrıca Çince Konuşmalar yorumlarını merkeze almaktır. Bu yönelim, kavramların kendi kültürel anlam alanlarını koruyarak karşılaştırılmasını sağlar.

Türk perspektifinden bakıldığında Yunus Emre, yalnız "evrensel sevgi" söyleminin temsilcisi değildir; Anadolu tasavvufunun gönül merkezli ahlakını şiirle kuran bir düşünürdür. Onun sevgisi, toplumsal kimlikleri aşar; fakat bunu modern bir hümanizm diliyle değil, yaratılmışlık, gönül ve aşk diliyle yapar. Bu nedenle Yunus Emre'nin insan sevgisi kavramı, Türk-İslam düşüncesindeki aşk, merhamet, irfan ve tevazu kavramlarıyla birlikte düşünülmelidir. (Tatçı, 2008, 2013; Gölpınarlı, 2006).

Çin perspektifinden bakıldığında ise Konfüçyüs'ün 仁 anlayışı, yalnız "iyi kalpli olmak" veya "insanları

sevmek" değildir. Çince metinde 仁, 爱人 cevabıyla sevgiye açılır; fakat aynı zamanda 克己复礼, 孝悌, 忠恕 ve 君子 idealiyle ilişkilendirilir. Yang Bojun'un filolojik açıklamaları, Qian Mu'nun tarihsel yorumu, Li Zehou'nun ritüel-duygu ilişkisine dair yaklaşımı ve Chen Lai'nin 仁'i birlikte varoluş temelinde yorumlaması, kavramın genişliğini ortaya koyar. Bu yüzden 仁'i "insan sevgisi" diye çevirmek ancak açıklayıcı bir ara karşılık olabilir; kavramın kendisini tüketmez. (Yang, 2017; Qian, 2011; Li, 2008; Chen, 2014).

Türkiye'deki Konfüçyüs çalışmalarının katkısı burada belirginleşir. Sertdemir'in insan doğası, ahlaki davranış ve sevgi anlayışındaki düşünsel ayrımlar üzerine çalışmaları, Konfüçyüsçü ahlakın insanı tekil ve soyut bir özne olarak değil, ilişkisel ve sorumluluk taşıyan bir varlık olarak ele aldığını gösterir. Sür'ün temel değerler üzerine çalışması ise Konfüçyüsçü ahlakın yalnız bireysel erdemler değil, toplumsal ve yönetsel düzenle ilişkili olduğunu vurgular. Bu literatür dikkate alındığında, Yunus Emre ve Konfüçyüs karşılaştırması "iki büyük düşünür de sevgiyi savunur" düzeyinden çıkarak daha verimli bir kavramsal düzleme taşınır. (Sertdemir, 2021a, 2021b, 2022; Sür, 2022).

Bu tartışmanın en önemli sonucu, benzer ahlaki soruların farklı kavramsal mantıklarla cevaplanabileceğidir. Yunus Emre ve Konfüçyüs, insanın başkasıyla ilişkisini ahlakın merkezine koyar. Ancak Yunus Emre'de bu ilişki gönül ve aşk aracılığıyla ilahi bir varlık ufkuna açılırken, Konfüçyüs'te 仁 ve 礼 aracılığıyla toplumsal düzen ve ahlaki eğitim ufkunda biçimlenir. Bu nedenle iki düşünür arasında gerçek bir karşılaştırma, ancak benzerlik kadar farkı da koruduğu ölçüde akademik değer taşır.

8. Sonuç

Bu makale, Yunus Emre ile Konfüçyüs'ü genel bir "insan sevgisi" başlığı altında basitçe birleştirmek yerine, Yunus Emre'de sevgi ve gönül merkezli ahlak ile Konfüçyüs'te 仁 merkezli ilişkisel ahlak arasında dikkatli bir karşılaştırma yapmayı amaçlamıştır. Çalışmanın bulguları, iki düşünürün insanı ahlaki bir varlık olarak başkasıyla ilişkisi içinde düşündüğünü; fakat bu ilişkiyi farklı kavramsal, tarihsel ve kültürel çerçeveler içinde kurduğunu göstermektedir.

Yunus Emre'de sevgi, aşk ve gönül kavramları Tanrı, insan ve yaratılmışlar arasında ontolojik bir birlik duygusu oluşturur. Bu sevgi, gönül kırmamak, yaratılmışı hoş görmek, benliği aşmak ve toplumsal ayrımları manevi bir bakışla yumuşatmak şeklinde ahlaki bir içeriğe kavuşur. Konfüçyüs'te ise 仁, sevgi boyutuna sahip olmakla birlikte, sevgiye indirgenemeyen daha geniş bir kavramdır. 仁; 礼, 孝悌, 忠恕, özenetim ve 君子 idealiyle birlikte insanın ilişkiler içinde ahlaki olarak olgunlaşmasını ifade eder.

Bu nedenle makalenin en temel sonucu şudur: Yunus Emre'nin sevgisi ile Konfüçyüs'ün 仁 kavramı arasında bir benzerlik kurulabilir; ancak bu benzerlik doğrudan eşdeğerlik değildir. Yunus Emre'nin kavramsal dünyası gönül ve aşk üzerinden, Konfüçyüs'ün kavramsal dünyası ise ritüel, görev ve ilişkisel insanlaşma üzerinden işler. Bu ayrım korunmadığında hem Yunus'un tasavvufi derinliği hem de Konfüçyüs'ün 仁 kavramının özgünlüğü zayıflar.

Sonuç olarak çalışma, Yunus Emre ile Konfüçyüs arasında kurulacak karşılaştırmanın yalnız genel benzerliklere değil, kavramların ait oldukları kültürel ve metinsel bağlamlara dayanması gerektiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, hem Yunus Emre'nin gönül ve aşk merkezli tasavvufi ahlakını hem de Konfüçyüs'ün 仁 merkezli ilişkisel ahlakını daha doğru konumlandırmaya katkı sunmaktadır.

Kaynakça

- Chen, L. (2014). *Renxue benti lun* [Ontology of ren studies]. Shenghuo Dushu Xinzhi Sanlian Shudian.
- Gölpınarlı, A. (2006). *Yunus Emre: Hayatı ve bütün şiirleri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Konfüçyüs. (2021). *Konuşmalar* (G. Fidan, Çev.; Y. Bojun, Haz.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Li, Z. (2008). *Lunyu jindu* [A contemporary reading of the Analects]. Shenghuo Dushu Xinzhi Sanlian Shudian.
- Qian, M. (2011). *Lunyu xinjie* [New interpretation of the Analects]. Jiuzhou Chubanshe.
- Sertdemir, İ. (2021a). Çin düşünce geleneğinde insan doğası kuramı ve ahlaki davranış yöntemleri. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 28-53.
- Sertdemir, İ. (2021b). Sevgi anlayışında düşünsel ayrımlar: Mevlana ile Konfüçyüs öğretilerinde insanlık ve ahlak ilişkisi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 359-374.
- Sertdemir, İ. (2022). Konfüçyüs öğretilerinde nepotizm sorunu. *Felsefe Dünyası*, 1(75), 364-383.
- Sür, B. (2022). Konfüçyanizmin temel değerleri üzerine bir analiz. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 3(1), 83-99.
- Tatçı, M. (2008). *Yunus Emre Divânı: Tenkitli metin*. H Yayınları.
- Tatçı, M. (2013). Yunus Emre. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43, 600-606.
- Yang, B. (2017). *Lunyu yizhu: Jianti zi ben* [Annotated translation of the Analects: Simplified-character edition]. Zhonghua Shuju.